

METODE ȘI TEHNICI PROIECTIVE

Fenomenul proiectiv

L. K. Frank sintetizează toate datele de pînă la el în acest domeniu, numindu-le metode proiective, în care locul central este ocupat de testele lui RORSCHACH și MURRAY. Prin caracterul lor, metodele proiective se situează între gestaltism și psihanaliză, împrumutînd de la ambele (C. Enăchescu).

Psihologia generală consideră proiecția ca o manifestare externă prin care o senzație a corpului este raportată la un fenomen ce se produce în afara persoanei umane.

Psihanaliza consideră proiecția drept unul din mecanismele esențiale ale vieții psihice inconștiente. Freud este primul care a scos în evidență valoarea psihologică a proiecției în legătură cu mecanismul formării delirului în paranoia. Este vorba de un mecanism de apărare al paranoicilor ce constă în a atribui altor persoane ideile proprii pe care Eu-l nu le poate accepta. Ulterior, Freud și alți autori constată că fenomenul de proiecție nu apare doar la paranoici, ci are și un caracter general.

În ultimul capitol din «Psihopatologia vieții cotidiene», Freud arată că proiecția constă în simpla necunoaștere de către subiect a dorințelor și emoțiilor pe care nu le acceptă ca fiind ale sale. Freud: «... eu cred în adevăr că în bună parte concepția mitologică a lumii nu este decît o psihologie proiectată în lumea exterioară». Proiecția este un proces psihic «primar», de aceeași valoare cu realizarea halucinatorie a dorinței din starea de vis sau cu transferul psihanalitic.

«Proiecția ar consta în atribuirea propriilor noastre tendințe, trăsături, moduri de reacție, altor persoane cu care ne identificăm într-o măsură mai mare sau mai mică». (Andrei Cosmovici).

Termenul de proiecție este definitiv consacrat de Frank, cu circulație curentă referitoare la metodele proiective în psihodiagnosticul personalității.

Proiecția apare ca un mecanism al personalității, de factură dinamică, indispensabil existenței și manifestărilor acesteia.

Hermann Rorschach (1884—1922), psihiatru elvețian, născut la Zurich, înzestrat pentru desen, s-a decis pentru studii medicale, sub influența lui Haeckel. S-a specializat în psihiatrie și a lucrat în clinica universitară din Zurich, unde Yung face experimente cu testul său asociativ verbal

și unde se încerca pentru prima dată aplicarea concepției psihanalitice în psihoze. Între 1915—1920 a lucrat ca medic în câteva spitale de cronici. A aplicat el însuși psihanaliza în tratamentul maladiilor psihice. Între 1909 și 1913 a frecventat grupul psihanalitic de la Zurich (Bleuler—Jung—Binswanger—Pfister). A fost vicepreședinte al Societății elvețiene de psihanaliză fondată în 1919. În 1921 a publicat lucrarea «Psychodiagnostik»; în 1922 survine moartea prematură. Este autorul testului proiectiv, metodă de investigare a personalității, elaborată pe modelul petelor de cerneală. Publicarea lucrării a avut un eșec asemănător cu cel al lui Freud «Interpretarea viselor». După 10 ani de la moartea autorului testul este reluat de diverși specialiști: Binder (Suedia), adaugă răspunsurile clar-obscur; Beck introduce testul în S.U.A., în 1936; Klopfer fondează la New-York, 1939, Institutul Rorschach.

Henry Murray (1893—1987), psiholog american, devenit celebru ca creator al testului T.A.T. A avut o formație profesională variată (medic generalist, chirurg, biochimist, embriolog). Contactul cu psihologia l-a făcut prin intermediul psihanalizei. În 1929 a fost numit șeful Clinicii de Psihologie a Universității Harvard, dar și profesor de psihologie clinică (1948—1962), unde elaborează teoria asupra personalității, expusă în lucrarea «Explorarea personalității» (1938), care-și păstrează actualitatea. Sistemul său psihologic se caracterizează prin 3 elemente:

- presiunea (forța motivațională exercitată de mediu asupra individului);
- trebuința (forța motivațională internă)
- tema (combinația dintre presiune și trebuință, care configurează însăși viața psihică).

A identificat și clasificat peste 30 de tipuri de trebuințe (vezi Paul Popescu-Neveanu). A folosit testul său proiectiv T.A.T.

Proiecția provine din lat. *projectia* = «întindere înainte». Proiecția este implicată în psihologie în următoarele tipuri de manifestări: — răspunsul dat de individ situațiilor din jurul său (mediului ambiant încărcat de stimuli extrem de variați), este un răspuns selectiv, în funcție de trebuințele, interesele, aptitudinile, obiceiurile, dorințele, exigențele, aspirațiile, așteptările sau emoțiile și sentimentele individului, obiectele din jurul său, preferate sau respinse, apreciate pozitiv sau negativ. Astfel, structurile personalității, însușirile ei esențiale se manifestă prin conduite individuale proprii; aceste conduite sînt alegeri, răspunsuri sau produc-

ții ale persoanei într-o situație mai mult sau mai puțin delimitată.

— Asimilarea de către subiect a unei persoane cu altă persoană (în psihanaliză, fenomenul apropiat este transferul; de exemplu, un bărbat «proiectează» asupra partenerei sale imaginea mamei sau a surorii).

— Atitudinea prin care subiectul se asimilează pe sine unor persoane străine sau își asimilează aceste persoane sau personaje (subiectul se recunoaște în altul sau în producția sa); creația sa de «obiecte» animate sau inanimate îl conțin, ele conțin esențial sentimentele și trăsăturile subiectului; identificarea.

— Atitudinea prin care subiectul atribuie altcuiva dorința și tendința pe care nu le recunoaște ca fiind ale sale (astfel, gelozia este proiectată în celălalt, a unei proprii tendințe la infidelitate).

A. Ombredane distinge următoarele forme de proiecție:

— **proiecția speculară**, subiectul regăsește în imaginile exterioare lui caracteristici pe care le crede a-i fi personale; acest tip de proiecție este în raport cu narcisismul (introiecția);

— **proiecția catarctică**, forma în care subiectul atribuie imaginilor din afară nu caracteristicile pe care în mod real el le posedă, ci acelea pe care nu le posedă, dar care-i sînt proprii lui, realizînd, prin această deplasare asupra altuia, un efect de ușurare catarctică personală (extrospecție);

— **proiecția complementară** (Allport), subiectul atribuie altora sentimentele sau atitudinile sale.

Unii autori consideră că denumirea de tehnici proiective este inadecvată, deoarece reacțiile ce au loc în timpul unor astfel de probe nu intră în acțiune.

Însuși Murray care a contribuit la fixarea acestei denumiri preferă denumirea de **teste de a percepție**, echivalent cu T.A.T. A percepție este un proces prin care experiența nouă este trecută prin prisma unei percepții anterioare. Percepția anterioară depinde de amintiri personale foarte vechi și nivelul de anxietate al subiectului. Unii autori le consideră «teste creative sintetice» de personalitate.

Caracteristici generale ale testelor proiective

— Trăsătura distinctă a tehnicilor proiective este caracterul relativ nestructurat al sarcinilor de executat, sarcini ce permit o varietate nelimitată a răspunsurilor posibile. Materialul testului poate servi ca ecran pe care subiectul proiectează caracteristicile sale de gîndire.

- Tehnicile proiective sînt proceduri mascate de testare, în cît examinatorul rareori este conștient de interpretarea psihologică a răspunsurilor (avantaj).
- Tehnicile proiective permit examinarea globală a realității.
- Tehnicile proiective sînt considerate de exponenții lor ca fiind eficiente, în special în evidențierea aspectelor latente. Cu cît este mai nestructurată sarcina, cu atît este mai sensibilă la aspectele latente ale personalității (cu cît stimulul este mai ambiguu, cu atît el poate determina reacțiile defensive din partea celui examinat).
- Tehnicile proiective sînt de origine clinică, unele au evoluat din proceduri terapeutice. Sînt tentative de a fundamenta tehnici proiective cu ajutorul teoriei Stimul-Răspuns și a teoriilor conceptuale ale personalității (Lindsey).
- Tehnicile proiective sînt utilizate în studierea atitudinilor.

Clasificarea tehnicilor proiective

Una dintre cele mai circulante clasificări (Anzien — L. K. Fronk — H. J. Eysenck — J. E. Bell) este cea propusă de G. Lindsey, valabilă prin aceea că reunește toate aspectele cuprinse în alte clasificări (precedente). G. Lindsey stabilește 5 grupe de tehnici proiective de personalitate:

— **Tehnicile asociative;** subiectul răspunde la stimulii prezenți cu primele imagini sau idei care-i sînt evocate de aceste idei, care-i revin în minte (testul RORSHACH; testul Norilor—Stern).

— **Tehnicile constructive;** care se bazează, în principal, pe creația liberă a subiectului, deci, dau o mare libertate de creație, angajează subiectul într-o activitate cognitivă și imaginativă. (T.A.T.; SYMONDS; C.A.T.; Frustrație).

— **Tehnicile de completare;** atît stimulul, cît și răspunsul sînt mai complexe, răspunsul este mai puțin prompt (AUFID — Testul de completare de propoziții).

— **Tehnicile de alegere sau ordonare;** cer să se aleagă din mai multe alternative aranjamentul care i se pare cel mai potrivit, cu o ordine anumită sub aspectul corectitudinii sau atractivității (testul SZONDY; testul LUSCHER).

— **Tehnicile expresive;** au un caracter liber și fac legătură între metodele diagnostice și metodele terapeutice. În realizarea acestor probe, subiectul nu numai că se dezvăluie, dar descoperirea conflictelor sale ajută ameliorării, adaptă-

rii; deci subiectul își exprimă inconștient conținutul său intrapsihic sau stări de altă natură. (Psihodrama; Testul de pictură cu degetele; Testul grădinii).

Valoarea tehnicilor proiective și limitele lor

Aplicabilitatea; majoritatea tehnicilor proiective sînt considerate instrumente de «spart gheața» în cadrul contactului dintre subiect și examinator; au avantajul că pot fi folosite cu copiii, analfabeții, persoanele cu tulburări de vorbire.

Posibilitatea de falsificare; tehnicile proiective sînt mai puțin susceptibile de falsificare decît chestionarele. Scopul tehnicilor proiective este, de obicei, necunoscut, totuși, nu se poate afirma că tehnicile proiective sînt complet imune la falsificare. MASLING în 1960 a făcut teste cu ROR și T.A.T. și a demonstrat acest fapt.

Variabilele situaționale și examinatorul; tehnicile proiective sînt inadecvat standardizate în ceea ce privește administrarea și notarea.

Normele de interpretare; multe instrumente proiective sînt lipsite de date interpretative și se face apel doar la experiența clinică a examinatorului.

Fidelitate; tehnicile proiective au o fidelitate scăzută, determinată de lipsa unei proceduri standardizate.

Validitatea. A. Annastasi reproșează faptul că multe din protocoalele probelor proiective se utilizează în formule stereotipe.

Ipoteza proiectivă. Afirmația fundamentală a tuturor tehnicilor proiective este că răspunsurile la stimulii prezenți reflectă caracteristici stabile ale personalității. Stimulii sînt ambigui, atît pentru examinați, cît și pentru examinator, crescînd totodată ambiguitatea interpretării.

Altă limită — tehnicile proiective nu îndeplinesc exigențele instrumentelor psihometrice. Adcock, «există clinicieni entuziaști și statisticieni bănuitori». Annastasi, «această contradicție aparentă poate fi înțeleasă dacă recunoaștem că tehnicile proiective sînt cu adevărat teste».

Relația examinator — examinat face parte integrantă din procesul examinării.

Tehnicile proiective pot servi ca ajutoare suplimentare în interviuarea calitativă, în mîinile unui clinician priceput. Valoarea lor ca instrumente clinice este proporțională cu îndemînarea și experiența clinicianului și ele nu pot fi apre-

ciate independent de aceasta. Valoarea tehnicilor proiective crește când ele sînt interpretate prin proceduri clinice, calitative, mai degrabă decît atunci cînd sînt evaluate cantitativ și interpretate ca instrumente psihometrice.

Tehnicile proiective prezintă limite, ceea ce face ca ele să nu fie acceptate în mod unanim, mai des de pe pozițiile teoretice ale psihologiei experimentale sau de pe pozițiile psihometriei. Materialul și situația în care este plasat subiectul sînt de așa natură, încît să se dea posibilitatea largă de exprimare, de manifestare a unor aspecte care determină specificul personalității. Dar aceasta însăși face ca răspunsurile să fie echivoce, de o mare varietate. Dacă nu există două personalități identice, nu există nici răspunsuri absolut identice, de unde dificultatea clasificării și coterării lor. Chiar dacă în coterarea răspunsurilor există anumite criterii obiective interpretarea materialului obținut are de cele mai multe ori un caracter personal, fiind mult influențată de poziția teoretică a examinatorului, de experiența sa clinică, de «intuiția sa»; iar uneori este influențată chiar de personalitatea examinatorului.

L. L. Thurstone formulează cerința ca testul proiectiv să fie proiectiv pentru subiecți, dar nu și pentru examinatori, ceea ce adesea se petrece în realitate. Pentru unele din tehnicile proiective lipsesc datele normative sau acestea au un caracter aproximativ (este necesară cunoașterea comportării populației normale într-o situație dată, similară).

Metodele proiective, ca forme speciale de psihodiagnostic al personalității globale, antrenează forțe psihologice multiple din partea subiectului, întreaga sa structură mentală.